

RELIGIOUS EDUCATION – RELIGIOUS MORAL

Nikolche Gjorgjev

Professor – specialist for methodical teaching in religious education emipg1@gmail.com

Emilija Petrova Gjorgjeva

Faculty of Educational Sciences – Goce Delcev University in Stip emilija.petrova@ugd.edu.mk

Abstract: Nowadays, it is absolutely necessary to talk publicly and extensively about the need and the importance of correctly educating the children, because these are times when our youth has found itself in a dead-end, under the pornographic stamp and the destructive movies filled with violence, and has started to lose the right path and follows the path toward disaster. The religious education is in an educational crisis. All of the glorious temples, the unmeasurable wealth of the priests, the religious services and the numerous parishes, monasteries, religious schools and other institutions, and also the large publishing leave an impression that the church is unable to expand its mission in a way of educating not only the lost generations, but also to systematically teach the future generations as well and to consequently stop the secularization process of the church and to educate not only religious people, but also active worshippers. It has never been harder to penetrate into the mentality and the character of a mature person or a child and to gain its trust. The children are taught as fanatics since birth. The school create a vicious and stern professional. The child's best friend is the computer. Children spent most of their time in front of the TV watching contents that ruin its fragile psychophysical being. Therefore to help the concerning moral and spiritual crisis which entails the question of the realization of the religious education in the modern school, we will try to work on several questions related to the realization of the religious education in the modern school. This is a modest contribution toward the explanation of this important problem and also toward the introduction of the religious education in the modern school.

Keywords:religious education

РЕЛИГИСКО ВОСПИТАНИЕ- ВЕРСКА ПОУКА

Николче Ѓорѓев

Протојереј ставрофор emipg1@gmail.com

Емилија Петрова Ѓорѓева

Факултет за образовни науки – Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип emilija.petrova@ugd.edu.mk

Резиме:Ако некогаш имало потреба јавно и поопширно да се зборува за потребата и значењето на правилно воспитување на децата, тогаш тоа е денес, кога нашата младина се најде во ќорсокак, под влијание на порнографскиот печат и деструктивните филмови полни со насилства и започнала да залутува од вистинскиот пат и да оди во пропаст. Верското образование е во воспитна криза. Се создава впечаток дека со сите свои велелепни храмови, непроценливо свештено богатство, богослуженијата, со големиот број на парохии, епархии, манастири, црковни училишта и други институции, во последно време и богата издавачка дејност, со големиот број на образовани клираци, Црквата не е во состојба да ја шири својата мисија на начин со кој би се едуцирале не само испуштените генерации, туку на систематски начин да се верски образуваат и идните генерации, а со тоа да се запре процесот на секуларизација на Црквата и да се образуват црковни личности, а не само религиозни луѓе. Никогаш како досега не било толку тешко да се навлезе во менталетот и карактерот на еден зрел човек или дете и да се придобие неговата доверба. Уште од раѓањето детето се воспитува како фанатичен потребител. Училиштето од него создава суров и груб професионалист. Најдобар пријател му е компјутерот. Најголем дел од времето го поминува пред телевизорот и гледа содржини кој му го разрушуваат неговото крехко психофизичко битие. Затоа во прилог на аларматно тешката морална и духовна криза што го наметнува прашањето за остварување на верското воспитание во современото училиште ќе се обидеме да разработиме дел од прашањата кои ќе бидат изложени. Ова е скроман придонес кон расветлувањето на оваа многу значајна проблематика и прилог кон воведувањето на верското воспитание во современото училиште.

Клучни зборови:религиско воспитание

1. ВОВЕД

Уште на почетокот би нагласил дека самиот поим верска поука ја ограничува желбата и надежта за воведување на верско воспитание во воспитно-образовните институции. Бидејќи како што и беше

кажано дека верската поука надвор од училиштата има значење на замена за веронаука бидејќи со таков закон „е дозволена наставата на елементарни верски учења (катехизис)“, што значи овде не станува збор за потполно изведување на настава во сите сфери на воспитно образовниот процес, туку како информативно.

Верската поука денес во современи услови на живеење е оправдана и препорачлива за следење но само за испуштените генерации кои досега не следеле наставата по веронаука, а за нив образованието веќе е завршено. Според досегашните закони за правната положба на верските заедници произлегува дека верската поука е вид верска работа која се состои од основно поучување на децата и младинците, меѓутоа мора да се признае дека и покрај тоа што тие учат за верата, тие учат и за моралот и за верското гледање на светот и практичниот живот во верата. За разлика од верската настава, верската поука подразбира воведување на учениците во почетните принципи на религијата, па затоа и неможе да се говори за некаков Програмски материјал со кој би се образувале црковни личности туку создавање на религиозни луѓе, што не ја задоволува целта што ја има поставено современото училиште. Верската поука досега кај нас ја изведуваа свештениците, а последните години и дипломирани теолози (вероучители), за што се оспособени и учениците кои завршиле средно богословско училиште. Од досегашните искуства на изведување на верска поука можеме да бидеме делумно задоволни, во смисла на тоа што нашите деца се само елементарно упатуваат во основите на верата, а согледана е потребата и од страна на вероучителите и од страна на посетителите на верската поука дека со таа настава е задоволен само мал дел на желбата за религиозно воспитание.

2. ИЗБОРЕН ПРЕДМЕТ

2.1 ВЕРОНАУКА

Постојат повеќе алтернативи за воведувањето на веронауката во образовниот систем на Р. Македонија. Една од можностите е и вероучението да биде избран предмет. Кога станува збор за изборна настава ќе напоменеме дека, учениците прават слободен избор од понудени предмети, но потоа стануваат обврзани до крајот на предвидениот период за реализација на програмата и оценките од нив влегуваат во општиот успех на учениците. Со изборните предмети на учениците им се дава можност да ги прошируваат и да ги продлабочуваат знаењата и да ги развиваат своите индивидуални способности по одделни наставни предмети.

Доколку религиското воспитание биде избран предмет, а овде би сигурно биле понудени и Етиката, Граѓанското образование и слично, сметам дека е апсурдно да ученикот избира помеѓу нив, ако се има во предвид кои се придобивките од религиското воспитание воопшто нема потреба да се полимизира околу веронауката како избран предмет. Доколку и биде воведен како избран предмет сметам дека сите оние кои што се крстени во православната вера би требало задолжително да ја посетуваат оваа настава, слично и на другите задолжителни предмети, бидејќи со крштевањето се прифаќа и вероучението како дел од воспитно образовниот процес на детето.

2.2 ЕТИКА

За излез од моралната криза во која заедно со целиот свет сме навлезени се нудат решенија за воведување на разни предмети во воспитно-образовниот систем меѓу кои и етиката.

„Затоа и нам ни е потребна етика и учење Етика. За да се осознаеме, закрепнеме, за да ги покренеме своите сили – за да направиме нешто добро за нас, за нашите блиски и за нашите деца. Целите на моралот се секогаш многу блиски со сопствениот живот на човекот.“¹⁴⁶ Акцијата за воведување етичко образование кај нас е секако израз и на загриженост за состојбите на морален план, зашто сме доведени до тешка ситуација. Всушност етичкото образование би претставувало и морално воспитување на таа возраст, како претпоставка за развиен етички живот на идните возрасни и зрели единки, во една здрава етичка средина и со систем на вредности на едно зрело општество.

Содржините кои се нудат и со кои би се занимавало етичкото образование во средните училишта, се предложени тематски области: Што е тоа морал и етика; Вредностите во животот; Позивитетот на животната етика; Етичката доктрина на современиот свет; Моралната свест и совеста; Животот и етиката; Слободата на личноста; Најзначајните етички вредности; Одговорноста и должноста; Здравствена етика; Социјална етика; Економска етика; Работна (трудова) етика; Семејна етика, Политичка етика; Етичко сметање.

Од понудените теми може да се види дека тие се содржани и во религиското воспитание.

Историјата на воведувањето на предметот Етика во средното образование во Република Македонија започнува со кампањата во сето наше образование да се воведат Етика. Темков укажува дека тоа што никаде не се учи Етика значи наше заостанување во една специфична и важна димензија на

¹⁴⁶ Темков Кирил, Етика, Скопје, стр. 27

општочовечката едукација. Етичките познанија се база на човечките односи и на граѓанскиот свет, најзначаен елемент во градењето на одговорноста кон животот и развојот и најмодерниот тренд на светските духовни тенденции. Во тој контекст, Темков изразува жалење што кај нас „етичките вредности не се составен дел ни на воспитувањето ни на идеализирањето на својот однос кон светот. Однесувањето е резултат на навиките, а не на еден смислен однос и на испитувачка и себеиспитувачка релација кон својот и кон универзалниот вредносен систем и практика“.

Во сите заложби за воведување на Етиката како наставен предмет во образовниот процес може да се каже дека е позитивен чекор кон вистинско образование но сепак сметаме дека моралното воспитание е опфатено со верското образование и воспитание и како посебен наставен предмет би можел да биде доколку не се дозволи воведување на верско образование.

2. ВЕРОНАУКАТА – ФАКУЛТАТИВЕН ПРЕДМЕТ

Факултативната настава е онаа во која учениците ги обработуваат необврзните наставни предмети, предмети за кои се определиле по слободен избор. И оценката од тие предмети не влијае во општиот успех.

Факултативната настава е застапена за задоволување на интересот на учениците за изучување на влашки, ромски или друг јазик на националностите, рачна работа, ликовно образование, музичко образование, спорт и сообраќајно воспитание.

Чувството кај родителите и кај децата за ваквата потребност е искажана како сосема природно, а се очекува тоа да стане нормално и законско дозволено.

Веронауката во училиштата се замислува и како факултативен предмет кој нема да се оценува, но кој ќе биде застапен во сите одделенија почнувајќи од прво па се до четврта година гимназија. Инаку, според некои планови овој предмет ќе треба да биде застапен од 1 до 2 часа неделно, или пак 4 до 8 часа месечно.¹⁴⁷

Во секој случај воведување на веронауката во основните и средните училишта, во почетокот, со сите свои предизвици би бил алтернативен предмет, што значи наставата би ја посетувале само оние, кои сакаат и тоа во редовниот термин за настава кога се изведуваат часовите и по другите предмети.¹⁴⁸

Веронауката (религиското воспитание) како факултативен предмет во училиштата би бил духовен пресврт во образовниот систем во македонската држава.

3. ВЕРОНАУКАТА - ЗАДОЛЖИТЕЛЕН ПРЕДМЕТ

Веќе рековме дека структурата на Воспитно – образовната дејност според Програмските основи ја сочинуваат: наставата по задолжителни, изборни, и факултативни предмети; дополнителна и додатна настава, воннаставни ученички активности, грижа за здравјето на учениците, соработка со локалната средина, следење, оценување и унапредување на образовната и воспитната работа, планирање на образовната и воспитна работа на основното училиште и педагошко усоврашување на наставниот кадар.

Народите кои со разни идеологии не ја помрачувале визијата и памтењето, знаеле до денешен ден да го зачуваат светиот однос кон веронауката како нешто за кое нема место за никаква полемика.

Со повеќегодишното напорно нагласување на значењето и важноста на верската настава во редовното училиште во Македонија, доколку на крајот биде и реализирана нашата Црква ќе ја прими со нескриена радост и восхит, а со тоа ќе се помина преку прагот на пазарење и премерување: дали треба, или не треба, дали сакаме или несакаме?; разни безкорисни и бескрајни мудрувања, како и што ако...? Дефинитивно потребно е да се свртиме кон едно, а тоа е: како и на кој начин и покрај сите лични искуства и искуствата на другите, на најдобар начин, а со самото тоа и на најкорисен, да му се претстави овој предмет на воспитаникот. Од начинот како тоа ќе го прифати ученикот и како ќе го разбере и на кој начин ќе го спроведе во живот, бидејќи верската настава сака да им помогне на другите воспитни предмети, кои се застапени во училиштето, додавајќи живост во нив и посочувајќи на нивната суштина и на тој начин сакајќи ги облагороди. Многу поблиско и појасно објаснување на секое дете ќе му биде пред прашањето: што значи борбата за вистина, за правда, за слобода, за убавина, за проширување на духовниот поглед и начело на животот ако се запознае со евангелските принципи. Ако благовремено дознае за жртвата и невината крв на илјадници и илјадници маченици во христијанската историја. Несебичното жртвување за друг како што било во минатото и кои не се разликувале на на црквени, политички, општествени. Како да се зборува за писменоста и литературата, а вечно да се прикриваат нејзините темели на кои таа како духовна градба почива. Зарем би можел некој да биде добар архитект, а да не се впушта во важноста не само на темелот на некоја градба, туку и на почвата на која таа ќе се гради? Потребно ли е да се спомене

¹⁴⁷Годишен зборник на Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, 1998, бр. 1, стр.

¹⁴⁸Годишен зборник на Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, 1998, бр. 4, стр.

нашиот однос кон уметноста, ако не ја знаеме нејзината изворност како се раѓала, распламтувала и донесула такви плодови кои дури и денес не знаеме да ги копираме. Да се зборува за култура без култ, значи да се занимаваш со јалова култура. И така од пример во пример, од факт до факт до недоглед. Ете тоа се само неколку први и најважни причини не за само оправданоста за воведување на верска настава во редовното образование, туку да се посочи и на алармантното време за нејзино повикување.

Верско образование ја поттикнува толеранцијата дијалогската комуникација, со еден збор културата.

Ние не ја оспоруваме онаа традиција и оној идеал на образование кои се потпираат – како и се друго што припаѓа на европскиот дух – на столбот: христијанство. На таа традиција и го должиме уверувањето дека чувствата и знаењето се нераскинливо поврзани и дека образованието во суштина е обликување – стекнување и негување на божанскиот лик во нас. Терминот „личност“ не е со ова во врска само јазично. Тоа што го подразбираме под поимот личност е мисловното достигнување на Кападокиските оци на христијанската црква на Исток во 4 век. Со христијанскиот поим за личност на сцена настапуваат и новите идеи за слобода и одговорност, достоинство и природно право. Не само поради некој долг кон спомнатото религиско исходиште туку и суштински, личноста тешко може да се конституира без вера, во поширока смисла на тој збор. Дали тогаш и идеалот за образование е замислив без вера?

Од правно гледиште, неприфаќањето да веронауката се воведи во училиштата како задолжителен предмет е најнапред неспремноста да се почитуваат човечките права. Освен што е духовно историски и културно-образовна потреба- веронауката е право и тоа комплексно право:

Право на образование подразбира и стекнување знаења за верата и религијата.

Без познавање на верата и религијата неразбирливи ни се многу проблеми на разни научни дисциплини и училишни предмети: философија, психологија, историја, книжевност, ликовните и музичките уметности, социологија, право... Тоа е толку очигледно што не е ни потребно да се даваат примери. Овде станува збор за верата и религијата како предмет на знаење, наука, теорија, што од една страна значи дека фактите на тоа знаење мораат да бидат присутни во програмите на сите наставни предмети каде што им е местото, и тоа не може да биде замена за веронауката.

Правото слободно да се избере погледот на светот исто така говори во прилог на верското образование. Строго зборувајќи, во нашите училишта таквото право е ограничено: од имињата на училиштата преку училишните ентериери до учебниците – сето ова сеуште е под силно влиание на идеологизацијата и идолатријата. Сето тоа е склоно кон слободата на изборот на погледот на свет, имено сето тоа се сведува на можноста да слободно и самостојно да ја конституираме својата личност. За нас кои сме со православна христијанска традиција верата е лична (личносно) искуство на живиот Бог, таа е на јинтимен дел на душевниот живот и духовна целокупност на личноста, верата битно учествува во формирање на свеста (моралната свест), во буђење на духовната самостојност и во освојување на слободата за самостојно одлучување. Веронауката не треба да служи само за тоа, туку таа треба да излегува од традицијата, и затоа не може да биде работа на неутрално информирање, имот на лексиконското знаење. Таа значи нем може да биде надоместена со историја на религиите, не само заради тоа што ние не треба да поеднакво и на ист начин да учиме ламаизмот или тотемизмот, како и за христијанството, туку и поради еден начелен проблем кога е во прашање историското и компаративното изучување на религиите: за да ги запознаеме религиите мораме да имаме некаков поим за религиите; бидејќи не постои некаков општ поим за религиите, а уште помалку некоја општа религија – ние можеме да имаме искуство за религиите единствено во некоја вера и конкретна вероисповед, единствено од сопствената вера можеме да ги согледаме другите вери, а не со некое наводно неутрален поглед надвор од сите религии.

Право на вероисповедување мора да биде фактичко право, а не уставна прокламација. Верата не е само културно-историски факт и наследено добро туку и лична потреба и право кое тогаш државата мора да го гарантира. Гаранција на правото на вероисповедувањето пред се значи отворена можност да се биде верник. (Секако, и можност да се биде неверник). Оваа можност да се биде верник училиштето не смее да го редуира или гуши, туку мора да ја штити. Социјалниот контекст предолго бил наспротив таквиот отворено да ја содржи принудата да се биде атеист, ако не и антитеист. Веронауката во училиштето е државна гаранција на правото на вероисповед.

Природното право на родителите да ги воспитуваат своите деца не смее да биде суспендирано од никаков образовен систем. Од тоа право произлегува должноста и одговорноста на родителите да своите деца ги слободно воспитуваат во духот на својата вероисповед, за која се цврсто убедени дека е вистинска и дека носи спасение.

Знаеме дека образованието има социјална функција. Еден аспект на таа функција денес е многу важен, а тоа е интеграција на заедницата.

Адекватното верско образование и растот на верската култура воопшто би влијаела на зголемување на демократската култура и толеранција. Толеранцијата е трпеливост и внимание кон религиозните, политичките и воопшто уверувања на другите и различните луѓе. Ако не порано, во училиштата мора да седиме еден до друг и да се учиме на толерантната и дијалогската комуникација. Проблемот на дијалогот, па и на меѓурелигиозниот, не е во тоа да ние треба да се откажеме од сите наши уверувања и вредности за кои наивно претпоставуваме дека наводно се пречка за дијалог; напротив: своите уверувања и вредности треба да ги вклучиме во дијалогот за да тие не би биле механичка средба на гледиштето и бесплодна размена на информации. Не е можно да се откажеме од сопствените вредности и уверувања за да можеме да ги почитуваме туѓите вредности и уверувања. Компромисот не е во одрекување од себе си, туку во признавање дека и другите имаат право. Тоа го знаеме најдобро кога се држиме за своите права. Едно од нив е и правото на веронаука.

Во однос на прашањето: Зошто задолжителен предмет? Сметам дека од се што е претходно произнесено се потврдува потребата да единствено ако веронауката се воведо како задолжителен предмет ќе можат да се остваруваат сите цели кои ги предвидуваат програмските определби за религиозни образовани ученици што не значи дека со тоа се наметнува веронауката како притисок за стекнување членство на Црквата. Во тој прилог ќе го наведат и следниот пример на човек кој учел веронаука како задолжителен предмет:

До својата четиринаесетта година учел веронаука. Имам многу добри вероучители. Не беа мантијаши, туку цивили. Можам да речам дека ниту помогнаа ниту пак одмогнаа на моето религиозно определување. Но од нив многу битни работи научив. Верски сам се определив. Не би сакал сега за тоа како. Во прашање е интимна свера чија содржина не би ја репродуцирал во волкав тираж. Сето ова ви го раскажав за да можам слободно да го произнесам нималку оригиналното мислење дека црквата треба да биде одвоена од училиштето, со тоа што со уставот е одвоена од државата. Мислење ни малку оригинално, но припаѓа на цивилното општество. Од друга страна, сметам дека е необично битно да се знае многу повеќе за христијанството отколку што кај нас се учи во рамките на историјата. Не е можно да се разбере многу без познавање на Светото Писмо. На пример да се разбере европското сликарство и вајарство без познавање на Новиот и Стариот Завет „Божествената комедија“, како Достоевски, како Његошовата „Лучу микро црквена архитектура и многу друго.

За жал тешко е да се разберат и верските војни, од крсташките до современите војни помеѓу припадниците на народи од различна религија, без познавање на верските догми, верата како таква не е непосреден причинител на војните помеѓу народи кои се разликуваат по вера, виновник, сепак не е случајно што и денес судирите се на простори каде што религиите се различни, Ирска, Блискиот Исток, Косово, Кипар, Индонезија...

Сметам дека покрај овој пример не е потребно друго образложение за насушната потреба од религиозно воспитание како задолжителен предмет.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Dedić Đ, Odbrana poglavja školske i porodične pedagogije, Vranje, 1996, str. 266-267.
- [2] Годишен зборник на Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, 1998, бр. 1, стр.
- [3] Годишен зборник на Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, 1998, бр. 4, стр.
- [4] Годишен зборник на Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, 1998, бр. 1, стр.
- [5] Годишен зборник на Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, книга 4, 1998, стр.75
- [6] Член 174 е идентичен со членот 46 на Уставот од 1963
- [7] Ова писмо е објавено во сите наши дневни и неделни весници и списанија: во „Дневник“ на 10.01.1998; „Вечер“, „Нова Македонија“ и други.
- [8] САС (писмо бр. 35 од 06.03.1996 година до Собранието) официјално има побарано „воведување ВЕРОНАУКА во основното и средното образование“.
- [9] Службен весник на РМ, бр.44/95)
- [10] www.cacanskiglas.so.yu/arhiva/26_01_2001/obrazovanje.htm
- [11] Темков Кирил, Етика, Скопје, стр.27
- [12] Vukasovic, Moralne kvalitete nasih ucenika, Izdavacki zavod Jugoslovenske akademije, Zagreb, 1977, 10-14 strana.
- [13] Вујаклија, М., Лексикон страних речи и израза, Просвета Београд, 1974. Стр.585